

ДОЛООН
ХОНОГТО
НЭГЭ УДАА
ГАРАНА

Буряадай Залуушуул

БУРЯАДАЙ КОМСОМОЛОЙ ОРГАНИЗАЦИН ОРГАН

ГАЗЕТЭ
1951 ОНОЙ
ОКТЯБРИН 1-НЭЭ
БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ
ОРШУУЛАГДАЖА ГАРНА

Суббото,
июнийн 9,
1990 он
№ 23 (7115)

Сэн 5 мүнэн.

МҮНӨӨДЭР ПИОНЕРНҮҮДЭЙ РЕСПУБЛИКАНСКА СЛЕДОЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН НҮҮЛШЫН ҮДЭР

ХОЕР ҮДЭР ЮУШЬЕ МЭДЭЭГҮЙ БАЙТАР ҮНГЭРШӨӨ. ЭДЭ ҮДЭРНҮҮДТЭ ХЭДЫ ОЛОН ХЭМЖЭЭ ЯБУУЛГАНУУД, ШУХАЛА ХЭРЭГҮҮД ДҮҮРГЭГДЭЭБЭ ИИГЭЖЭ РЕСПУБЛИКЫН ПИОНЕРНҮҮДЭЙ СОВЕТ ХУНГАГДАА, КОМСОМОЛОЙ СЪЕЗДНҮҮДЭЙ ДЕЛЕГАДУУДАЙ, ПИОНЕРЭЙ ХҮДЭЛӨӨНЭЙ ВЕТЕРАНУУДАЙ УУЛЗАЛГАНУУД БОЛОО. ХОЕРДОХИ ҮДЭРЫНЬ — ИЮНИН 8-ДА — ПИОНЕРНҮҮД «БИДЭ БОЛОН ЕХЭШҮҮЛ», «ПИОНЕРЭЙ ОРГАНИЗАЦИ МҮНӨӨДЭР БОЛОН ҮГЛӨӨДЭР», «БИДЭ БОЛОН ОКТЯБРЯНАР» ГЭНЭН ТҮБҮҮДТЭ ЭДЭБХИТЭЙ ХҮДЭЛМЭРИ ЯБУУЛАА. ХАРИН МҮНӨӨДЭР МИНИСТЕРСТВЭНҮҮД БОЛОН АЛБАН ЗУРГААНУУДАЙ ХҮТЭЛ-БЭРИЛЭГШЭДТЭЙ УУЛЗАЛГА ҮНГЭРГЭГДЭХЭ. ПИОНЕРНҮҮД ХАРЮУСАЛГАТА ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДТЭ ЯМАР АСУУДАЛНУУДЫЕ ТАБИХАБ, ТЭДЭНЭРХЭЭ ЯМАР ХАРЮУНУУДЫЕ АБАХАБ! СЛЕТ ЯМАР ШИИДХЭБЭРИ АБАХАБ! ЭДЭ АСУУДАЛ-НУУДА ХАРЮУ ГАЗЕТЫМНАЙ УДААДАХИ НОМЕРТО УНШАХАТ.

«Би делегадайнгаа мандат хадагалха хүсэлгүйб»

Корр.: Нэрийн өнөөр харахад үзэхэд, шэнэ союу урднынх мэтэ Ленински Коммунист гэгдэн нэрэтэй байхын хэ...

А. Х.: Тиймэ дээ, урднынх мэтэ байх. Энэ шалтгаанаар съезд дээрэ нэгэ нэгээрэ дуугаа үзэлгэ үнгэрэгдөө. Бишье эдэ элчидүүдэе үлөөлх түлөө дуугаа үгөөб.

Корр.: Энэрини шим юун гэжэ тайлбарилан хэлэхэ байнабшн! Хэрбээ шэнэ союу өөрингөө нэрые хубилгаа хаа, автомат өнөөр өөрингөө эд өөрингөө алдажархха байгаа бэшэ гү!

А. Х.: Энээн тушаа хэлэхэн хүшэр байна.

Корр.: 1 съезд мэргэжэлтэ комсомолуудай съезд гэжэ нэрлэгдэнэ. Үндэнэ баримтатой хаданг ингэж хэлэхэ өнөөр дээ: съезд дээрэ 6 хүн комсомолой Бурядай областной организацион түлөөлөө гэжэ хэллээбди. Тэдэнэй турбанни райкомуудай нэгэдхэн секретарь, областной комитетай секретарь, ЦСК-гай комсомолой комитетай секретарь байгаа бшуу. Оройдоол нэгэ делегат зэрэггүйн-бүд нэхлгын цэхэй налчын (Хавта хото) Юрий Романов комсомолой зүгнөө мэргэжэлтэ бэшэ байгаа гэжэ нэрлэхэд болохо. Энэ талаар бидэ үнгэрэн съездэе Буряосонихи удхэ мөнөөр гэжэ нэрлэхэ шадаха гүбди.

А. Х.: Угы ааб дээ. Съезд нимэрхүү зорилго урдаа тавилгагүй.

Залуушуулай союуе федеративна талаар байгуулга хадаа нэн түрүүн далаад жалэй туршада организацион түлэл шарайн тодорхойлон зуушархан өнөө аргамуудхаа аргалга болон гэжэ би ханана байнаб.

Корр.: Энэ түлэл шарай найшагдамаар байгаа гү!

А. Х.: Найшагдамаар байгаа гэжэ хэлэхэ арггүй байнаб. Эндэ элдэб үзэл бодолуудтай ушарлабди! Иметал съезд дээрэ баталан абтаган РСФСР-эй ЛКСМ-эй программа дотор ангийн талааа эбсэжгүй байдалаа эрсэжэ, социализм тээшэ, нийтэ хүн түрэлтэнэй үнэтэ баялигуудта тээрнлгэ болон гэжэ сонсохогодо.

Корр.: Тиймэдээ энэнай РСФСР-эй ЛКСМ-эй съезд дээрэ Б. Н. Ельцинэй хэлэн үгнэ хүндэлхэн хариу болон гү, али оройн, комсомолой 70 жилиэй аюулта зүүхэ тушаа гүнзгүүр бодоно үзэлгын үрэ дүн гү!

А. Х.: Эдэ хоёр шэлгэл делегадуудай ухаан бодолдо, зүрхэ сэдхэлдэ аб адлар нүлөөлхэн байха гэжэ хананаб. Тиймээ тиймээрэ Борис Николаевич Ельцинэй хэлэн үгэ тушаа нэгэ бага тогтохо хүсэлтэйб. Сэхэнь хэлэхэдэ, тэрэнэй хэлэн үгэ намда найшагдаха.

РСФСР-эй Вэрлэсэн Советай Түрүүлгшэ 20—25 минутын туршада Россин бээ даанг байдалай гол жамаа өнөөруудтай, тэрэнэй

түбтэй, союуе республикануудтай өрэдүйн харилсаанууд тухай хоорондоо үгөө. Корр.: Шэнэ ЛКСМ-эй федерацин субъект комсомолой областной организационуудта гол хуури эзэлх гэжэ мэдэрэгдээ. Энэ федерацин 18 субъект (гол түлэб автономито байгуулантануудтай) мүнөө хүртээрэ ЛКСМ-дэ орохо тухай шийд-тэбэрнүүдэ баталан абаагүй.

А. Х.: Жэсээлхэдэ, Татарай, Башкирийн АССР-нууд ВЛКСМ-дэ федерацин субъектүүдэй статус олгохо тухай эрилтэ табина.

Корр.: Тиймэдээ шэнэ ЛКСМ эдэ асуудалнуудыг шийдэхэ шадахагүй, энэндэ ВЛКСМ хамааралсаха өнөөр болон бэшэ гү!

А. Х.: Тиймэ дээ. Зүгээр РСФСР-эй ЛКСМ энэ тэрэ юумэ хэжэ шадаха аргатай.

Корр.: Съезд дээрэ РСФСР-эй ЛКСМ-эй Устав баталан абтаад, өөхэднүүгөө эрхэнүүдэй зарим хубинг түб рүү элгээгээ. Тиймэдээ ВЛКСМ-эй ЦК-да үлрөөлөхөн бэшэ, зарим координаторай үүргэ дүүргэхэнь үлөөгөө. ВЛКСМ-эй ЦК-гай аппарат энэндэ ямар хариу үгэхэб, хубиллануудыг хэлэб!

А. Х.: Мүнөө ВЛКСМ-эй ЦК-гай аппаратта 400-гаад тухай хүн хүдэлнэ. ВЛКСМ-эй XXI съездын, РСФСР-эй ЛКСМ-эй I съездын шийд-тэбэрнүүдэй өнөөр, ВЛКСМ-эй ЦК-гай аппараттай гэшүүд хахадтаа хүртээрэ үсөөрүүлэгдэхэ зэргэтэй.

Корр.: Үсөөрүүлэгдэнэ хүнүүд өрөдэй анхын барилганууд дээрэ бэшэ, зарим РСФСР-эй ЛКСМ-эй ЦК-гай кабинетууд соо хуула анил олото банга гэжэ гээдэшөөб, би хананаб.

А. Х.: Тиймээрүүл байгааш дээ. Зүгээр энээн тухай уридшалан элгээ аргамнигуй.

Корр.: Хуульшын асуудал хураамин, Үнгэрэн съезд шийн сэдхэл хананаб гү!

А. Х.: Зүрхэ сэдхэл хананаб гэжэ хэлэхгүй байнаб. Съезд «РСФСР-эй ЛКСМ-эй арбан үүсэлэ гэжэ программа шийжэн оролгын үедэ бэлүүлэгдэхэ зорилгонуудыг табна. Жэсээлхэдэ, «Россин Федерацин комсомол нимэрхүү ажил хэрэгүүдэе бэлүүлээр үүсхэл гаргана! «Россин Хара хүрхэтэ бэшэ нутагуудтай, республикын бүсэд регионуудтай тарлаанай ажиле бээ даагаад эрхилэн абуулхаар хүсэлэн залуу бүлгүүдэе дамжхын, мүнэ хомолхын, материална нөөснүүдэе байгуулхын тула нийтэ-гүрэнэй жаса амхидхэн, «14 наһатайлаа аналлаха арга боломжыг хуулиаар бэлүүлхэн, «нигатайлаа тэрэгдэжэ гараад, РСФСР-тэ эрэлэн хүнүүдэ туһаламжа үзүүлгын нийтэ-гүрэнэй программа зохиолон гэжэ мэтэ болон. Тиймэдээ өйхөгөөр эхэ зорилгонууд табигдээ, гансал тэдэнэй саархан дээрэ үлэхгүйн тула хүдэлхэ хэрэгтэй гэжэ тоолохо байнаб. Съезд дээрэ баталан абтаган шийд-тэбэрнүүд ажабайдалай элдэб эрхэ байдалаа уламжалан хубилгагдажа, зарим шийд-тэбэрнүүдхэ эрсэжэ хэрэг гаржа мэдэгүй.

Хэрбээ съезд тухай бүхэдэн хэлэхэ болоо хаа, Россин комсомолой урда табигдаган зорилгонуудыг гүнзгүүр ойлгожо абалын, зориг бадархын тула эрхлм найн хургуули болоо гэжэ ханана байнаб. Мүнөөнэй эрхэмтэй найнаар хүдэлхэ хэвэ сэг оршон эрхлэй. Тиймэб би делегадайнгаа мандатыг хадагалха хүсэлгүйб.

КОНКУРС

НАЙНДЭРТЭ ЗОРЮУЛАГДАА

Найхан профтехурагсал өөрингөө 50 жэлэй ойн бээр тэмдэглээ. БурАССР-эй МНО-гой эмхидхэн шэмэглэн говошотунетурай мэргэжэлээр ПТУ-гай хурагдай дунда үнгэрэгдэнэ республиканска конкурс энэ ойн баярта зорюулагдаа. Тэрэ юрэ бүсээр үнгэрэгдөө. Юуб гэхэдэ, түрүүшнээ энэ конкурс үлэхөөрөндын статус абаа. Манай городто практика гаража байхан Дархан хотын (МНР) 2-дох ПТУ-гай хурагдай конкурсдо забладелсажа, хаба шадалаа харуулаа.

Түрүүшээр харахада конкурс дашахан захишалай өнөөр үнгэрэгдэнэ хэбэртэй. Энээнхэ эрхлм мэргэжэл олохогүйн гэжэ зориг бадаруулан урла-лозунг үлгөөтэй байна. Тиймэдэ «Бидэ хэдэн зуун жэлдэ хандархагүйгөөр бүхөөр барихабди» гэжэ урлаа харанабди. Арбан долоо наһатай басагадай шадамар бэрээр хүдэлжэ байхын хараад гайхаабди.

Авиазаводой СМУ-гай объект болохо шэнэ барилга дээрэ конкурс үнгэрэгдөө. Эндэ басагад бетоноор потологуудыг жэлэхэ, ханануудыг шугаурдаха өнөөр байгаа. Эндэ конкурс үнгэрэгдэжэ, байрин гэр шэмэглэн говошотон потологуудыг жэлэхэ, ханануудыг шугаурдаха өнөөр байгаа. Эндэ конкурс үнгэрэгдэжэ, байрин гэр шэмэглэн говошотон потологуудыг жэлэхэ, ханануудыг шугаурдаха өнөөр байгаа.

15-дах ПТУ-гай команда конкурсдо илаа гэжэ мэдэрэгдээ. Индустрально-багшанарай техникумэй коллектив хоёрдох шатын дипломээр шонгодоо, 4-дах ПТУ-гай (Камонск хуури) шангай турбадахи хуури эзэлээ.

Ингэжэ ээлжээтэ конкурс үнгэрэгдэбэ, гэжэ. Мүнөө ажалай юрын үдэрнүүд эхилэнхэй. Конкурсно забладелхан хурагдай үлгөөдэр барилгашад болохо байна бшуу. Би ПТУ-да оролты гэжэ идэхэ байнаб. Барилгашанай мэргэжэл шэлэнхэн басагадта үнэн зүрэлнөө бээр зүргэнэб. Эдэ конкурсдо забладелха, эрээдүйнөө ажалда эхлэ табига гэжэ.

Л. ИВАНОВА, манай штатнабшэ корр.

ЮРЫН «ЭНДҮҮ» БОЛОНО ГҮ?

Июнини 2-то ивалгынхид залуушуулай газетын ээлжээтэ номер абабагүй. Гэхэ зүүр, республиканска радиогоор газетэдэ гараха материалнуудай үзгэжэлэл шагнама үрднээт уншагдаад энэл номер эхэтэ хүлэжэн байна. Июнини 2-ой номерто Ивалгада хүдэлмэрк абуулхан КПСС-эй обкомой комиссин тобшолол тушаа статья гаргагдаха өнөөр байгаа. Апрельни 14-дэ «Шухаг эд бараан хайшаа орошоноб!» гэжэ статья П. Котов залуушуулай газетэдэ гаргуулаа. Энэл нүхэрнэй партияна областной 35-дах конференци дээрэ үгэ хэлэ. Районной эдэб-хитэдэй сүргээн дээрэ (май 14-дэ үнгэрэгдэнэ) олохон хүнүүд П. Котовы буруушархан аад, партияна конференци дээрэ нэгшье үгэ хэлэгүй.

Ажалай неделини эхиндэ залуушуулай газетын редакцид ивалгынхид зонходожо, июнини 2-то газетынтай абабагүйбди гэжэ дуулгаханаа гадна хаха үзүүрээр тарахан амаршье үндэнэ баримтагүй хурагуу тухай хэлээ.

Газет-журналай экспедицни начальни Людмила Степановна Юшковой хэлэнхэй өнөөр, юрын лэ «эндүү» гаргагдашаан байна. Ингэжэ залуушуулай газетын хахад тираж ша-

хуу Ивалга руу башэ, харин Галууте-Нуур руу элгээгдэшоо. Ивалгынхид залуушуулай газетэ июнини 5-дэ абаха баатой болоо.

Ивалгын хэлэхэ холбооной үзэлэй почтальон Ирина Капелных хэрэг байдал тушаа элн тодоор хоорондоо үгөө. 442 хэбэ Ивалгада асарагдажа, районной хуури тосхонуудаар тараагдажа байна. Энэ удаа 203 хэбэ дуталдажа, асарагдахан тираж хүдөөгэй уншагдаха элгээгдээ.

Июнини 5-дэ «Коммунизмын тула» газетэ «Пряда буртны» газетын зуудалдандал толилогдон КПСС-эй обкомой комиссин справка дабжа гаргалан байна. Энэл удаа Улаан-Үдэнэ ивалгынхидта залуушуулай газетын дутахан тираж хүсэлдүүлэгдэжэ элгээгдээ. Ингэжэ уншагдаа нэгэ доро хоёр газетэдэ гарахан баримтануудыг сасуулжа үзэхэ аргатай байба.

Ивалгынхид юрын лэ «эндүү» болоо гэжэ энгээ ха гү! Юундэ хоёр газетэ нэгэл үдэр соо уншагдаха хүрэхэ болооб! Бүдэ юумэн эртэн-хээ бэлдэгдэнэ, зориута бохогдон байгаа гэжэ хананаар башэ гү...

Сергей БОЛОТОВ, манай корр.

Шухаг эд бараан худалдагдаха

Улаан-Үдэ хотодо мяха өхөөр худалдаханамалтэ нөөснүүдэе хэрэглэхэ талаар байгша оной хоёрдох ивэрталай туршада мяха тушаахан хүнүүдэе үлөөн сэг соо хэрэглэгдээб, онсо шухала хэрэгтэй эд бараануудыг худалдаха гэжэ шийд-тэбэрн баталан абаба. Энэ талаар республикын Худалдаа наймаанай министерство мяха худалдагдаха өнөөдөнгөө жасахаа нмжэ зүйлэй эд бараануудыг худалдаха гэдэл 25 үнгэтэ төлөөнөөр, 25 холодильник, хубсаха угаадаг 25 машина, ВАЗ түхэлэй хүнгэ 60 автомобиль, Хятадай Арадай Республикда бүтээгдэнэ 10 мянган түзэргэй сэнтикэ промшленик эд бараан болоно.

Эдэ дээрэ нэрлэгдэнэ эд бараануудыг худалдагын тула тухай магазинууд тодорхойлогдоо. Тушаагдахан мяханай түлөө үтгэнэ мянганцини гү, али баталан хэлсэрнэй үндэнөөр эд бараан худалдагдаха байна.

Бурядай АССР-эй Худалдаа наймаанай министерство болон буркоопсоюзай правлени зарим зүйлэй эд бараа худалдажа абахаар мяха тушааха нормо тодорхойложо, городон кооперативна наймаанда эд бараанай түлөө хүнүүдэй асэрхан мяха тушаан абагыг элгээлгэ шухалада тоологдоно. Олондо мэдээл тарвадаг хэрэгсэлүүдээр мяха тушааха гурим болон онсо шухала хэрэгтэй эд бараа угтуулан худалдаха тухай республикын хүн зондо үргэнөөр дуулгаха өнөөр.

1989 ондо экономикские али бүх талаарны хувилган шэнэждэх, тэрэмнине соціальна шэглэлтэй, мүнхэн хангыг тогтууртай болгохо талаар шэглүүлэгдэхэн хэмжээнүүд бэлүүлэгдэхэн байгаа гэжэ СССР-эй Гүрэнэй статистикийн комитэдэй 1989 ондо СССР-эй социальнo-экономическа хүгжэлтэ тухай мэдээсэл соо хэлэгдэнэ. Үйлэдбэрийн хэрэгсэлнүүдтэй сасуулхдаа, хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилэн гаргалгын эршэ дэлсис улам ехэ болобо. Оборонно промышленностиние хувилган шэнэлжэ, ондоо шэглэлтэй болгохо хүдэлмэри эхилээ. Социальна халбарида урьһаламжануудые үгэлгэдэ гол анхарал хандуулагдааг болоһон байна. Национальна доходто хэрэглэмжын нөөсэ-нүүдэй хубита, үйлэдбэридэ хабаагүй барилга урда жэлһын 82,3 процент болоһон байгаа һаа, энэ жэлдэ 83 процентһээ дээшэ гарһан байха юм. Арадай һуудал байдалье хайжаруулгада дээрэһээ ябуулгадаа талаар жэл соо бэлүүлэгдэхээр хараалагдаһан хэмжээ ябуулганууд дүүргэгдэхэн байгаа. Пенсинууды доодо захын хэмжээнүүд дээшэлүүлэгдээ.

Үнгэрэгшэ жэлдэ бүхы национальна продукт (юмэнэй сэнгүүд) бодото дээрэнэ хувилгалгада нүлөөлэлгыг оруулалсангүй) гурбан процентээр, национальна доход — 2,4, нийтын ажалай бүтээсэ 2,3 процентээр ургаа. Ажаа-кы эрхилэлгын шэнэ түхэл шэнжэнуудые хэрэглэлгэ үргэдхэгдэхэн байна.

Гэхэтэй хамта орон дотор экономическа байдал ороо түгшүүрилтэй байһаар. Эд хэрэглэлгын дэлгүүр дээрэ хүндэ хүшэр байдал улам үргэдхэ. Экономикхо хүгжөөлгын эршэ дэлсис буураа. Олохон шухала дүнгүүдээр ороной экономическа ба социальна хүгжэлтын жэлэй түсэб дүүргэгдэхгүй.

Мүнгэн хангыг тогтууртай болгохо талаар бүлэг хэмжээнүүдые бэлүүлхэнэй ашаар ашаг олзоһоо гүрэнэй бюджетдэй гаргашанууд 120,8 миллиард түхэригтэ хүртэгдэхөөр хараалагдаһан һаа, сэгнэлтын өһоор 92 миллиард түхэриг хүртээр доошолуулагдаһан байха юм. Гүрэн доторой үршээр 300 миллиард түхэригтэ дүтэлөө.

Эрьесын налогһоо бюджетдэ 111,1 миллиард түхэриг ороһон байгаа. Энэнь 10,1 миллиард түхэригөөр гэхэ гү, али урда жэлэй хэмжээнһээ 10 процентээр үлүү ехэ байна. 1989 ондо ашаг олзо урда жэлэйхнээ ехээр абтаа. Зүгөөр юмэнэй сэнгүүдые амаршье үндэһэ баримтаггүйгөөр ехэдхэнэй ашаар энэ ургалтын гориктой хубинь туйлагдаа.

Эрьесэдэ мүнхэ гаргалга 1988 оной хэмжээнһээ 56 процентээр дээшэлүүлэгдэжэ, 18 миллиард-һаа дээшэ түхэригтэ хүрбэ.

1988 онойхтой жэшэбэл, хэрэглэмжын эд бараанай ба хүн зониние түлбэртэйгөөр хангалгын бодото сэн 2 процентээр дээшэлүүлэгдээ. Хүн зоной эрилтэ хэрэглэмжэнуудые гүйсэд хангаагүй ушарһаа эд хэрэглэмжын сектор-тэ сөөрһан мүнхэнэй үнэ 7,5 процентээр унаһан байна.

1990 оной эхиндэ СССР-эй хүн зоной тоо 288,8 миллиондоо хүрбэ. Жэл соо 2,1 миллион хүнөөр гэхэ гү, али 0,7 процентээр ургаа. Гол түлэб нялха үхбүүдэй үсөөнөөр гараһанһаа уламжалан, хүн зоной үдэсэ доошолбо. Жэлэй туршада 1000 хүнэй хүртэсэдэ-нарай үхбүүдэй тоо 18,8-һаа 17,6 хүртээр хороо. Хүн зоной дундуур наһан 69,5 жэлдэ хүржэ, бодото дээрээ 1988 оной хэмжээн-дэ үлэхэн байгаа.

Арадай ажахын бүхы халбаринуудта ажалай журам муудаа. Ажалһаа һамшаха абадал олошор-роо, ажалһаа гараха орохо абадал үргэдөө. Үнгэрһэн жэлдэ ороной зарим нутагуудта буһалгавинуудые хэнхэнһээ уламжалан, 7 миллионһоо дээшэ хүн зон нэгэ үдэрэй туршада ажалдаа гараа-гүй байна. Буһалгавинуудһаа улам-жалан, жэлэй туршада үдэр бүри дунда ээртгэр 30 мянган шахуу хүн ажаллаагүй болоно бшуу. Тингэжэ продукция үйлэдбэрилгын

гээлтэнууд (бэлүүлэгдээгүй ажал хэрэгүүд) 0,8 миллиард түхэригтэ хүрэхэн байха юм.

Арадай ажахыда хүдэлмэришэд болон алба хаагдай нарын дунда зэргын салын хүлхэн 1988 ондо 220 түхэригһөө 1989 ондо 240 түхэриг, хүртээрөө, харин колхоз-нигуудай ажалай түлбэри 182 түхэригһөө 196 түхэриг хүртээрөө дээшэлээ. Кооперативуудта хүдэл-дэг хүнүүдэй, тэрэ тоодо гол хүдэлмэриһөө тагна, ондоо ажал-да хүдэлэгшэдэй нарын дунда зэргын ажалай түлбэри 500 түхэригһөө дээшэ гараба.

Хэрэглэмжын нийтын жасанууд-һаа хүн зон 187 миллиард түхэ-ригтэй нэмэлтэ түлбэринүүдые, хүн-гээлтэнуудые абаһан байгаа. Энэнь 1988 онойхноо 11,6 мил-лиард түхэригөөр үлүү ехэ боло-

но. Эдэнэй 50 шахуу проценти мүнхэн нэмэлтэ түлбэринүүд болоно.

Урда жэлэйхитэй жэшэбэл хүн зоной мүнхэн ашаг олзо 64 мил-лиард шахуу түхэригөөр дээшэлээ гэхэ гү, али 12,9 процент болоно. Түсэбөөр хараалагдаһанай өһоор, энэнь 57,7 миллиард түхэриг болохо өһооһи һэн. Мүнхэн ашаг ол-зын ургалтын эршэ дэлсис эд бараанда ба хүн зоной һуудал бай-далье хангалгада гаргашануудһаа 1,4 дахин үлүү ехэ болоо.

1989 ондо СССР-эй нөөсөлгын банкын эмхи зургаануудта хүн зоной оруулан мүнхэн 41 мил-лиард түхэригөөр ургаа гэхэ гү, али 337,7 миллиард түхэригтэ хүрбэ.

Урда жэлэйхитэй сасуулхдаа, хүдэлмэришэд болон алба хааг-шадай бүлэнуудэй эдээ хоолой зүйлнүүдые худалдажа абалгада мүнхэ зөөрини гаргашанууд 4 про-центээр, эдээ хоолдо хабаагүй зүйлнүүдые худалдан абалга — 13 процентээр, колхознигуудай бүлэнуудтэ эдэнь тус тустаа 6 про-центээр дээшэлхэн байгаа.

1989 оной октябрийн 1-һээ на-һаа гүйсэхэ, пенсис абалгын доо-до захын хэмжээн һарадаа 70 тү-хэриг хүртээр дээшэлүүлэгдээ. Энэнь 20 миллион пенсионернүүд-тэй, тэрэ тоодо 8 миллион кол-хознигуудай материалына байд-алье хайжаруулха арга олгоо. I ба II группын 2 миллион инвалидууд-ай материалына байдал хайжа-руулагдаа, эдэнэй пенсинуудэй доодо захын хэмжээнүүд тус тус-таа 85 болон 70 түхэригтэ хүртэг-дөө. Дайнда унаһан сэрэгтэй алба хаагдай 800 мянган һамгадта тэжээхэ хүнөө алдаһанайнь түлөө һарадаа 60 түхэригһөө бага бэшэ пенсис тогтоогдоо. Гансал 1989 оной дүрбэдэхн кварталда эдэ хэмжээ ябуулгануудые бэлүүлгэдэ 1,3 миллиард түхэриг гаргаша-лагдаа. Хото хүдөөгэй ажалша-дые пенсээр хангалга адирхуу болоһон байна.

Арадай хэрэглэмжын эд бараан, эдлэл хэрэгсэлнүүд (тэрэ тоодо архив дарһа оруулалсан) 426 мил-лиард түхэригтэй (рознично сэн-гүүдээр) үйлэдбэрилэгдөө. Энэнь урда жэлэйхнээ 30 миллиард тү-хэригөөр гэхэ гү, али 7 процен-тээр ехэ болоно. Үнгэрэгшэ жэл-дэ гадаадаһаа эд бараа худалда-жа абалга 1988 онойхноо 8 ша-хуу миллиард түхэригөөр гэхэ гү, али 19 процентээр дээшэлүүлэг-дээ.

Оборонно промышленностиние хувилгажа, ондоо шэглэлтэй бол-голгын эрхэ байдалда бүхы про-мышленностыда арадай хэрэглэм-жын эд бараа үйлэдбэрилгэ бүри турдан түргэнөөр дээшэлхэн бай-но. Эдэ предпринятиудта арадай хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэ-рилэн гаргалга 11 процентээр ехэд-хэгдээ.

Рознично эд бараанай эрьесын

түсэб 102,4 процентээр дүүргэг-дээ. 1988 онойхтой жэшэбэл, тэ-рэнэй нийтэ хэмжээн 37,3 милли-ард түхэригтэ хүрбэ. Олохон эд бараа худалдалга ехэдхэгдээшье һаа, эд хэрэглэмжын дэлгүүр дээр-рхи байдал үшөөл шахардуу шан-га байһаар. Арадай хэрэглэмжын эд бараанай, эдлэл хэрэгсэлнүү-дэй шанарай хангалтагүй байһан дээрэһээ ехэ гомдол ороно.

Үнгэрэгшэ жэлдэ колхозой дал-гүүрэй сэнгүүд 1988 онойхтой са-суулхдаа, 7 процентээр дээшэ-лүүлэгдээ.

Байрын гэрнүүдые, социальнo-сөөлөй халбарин бусад объек-тнүүдые барилгада 61 миллиард шахуу түхэригтэй капитална һомo-логонууд гаргашалагдаа. Энэнь 1988 онойхноо 6 процентээр ехэ болоно. Арадай ажахыда урьһа-

ламжануудай нийтын хэмжээндэ 1988 ондо 25 процент болоһон байгаа һаа, үнгэрһэн жэлдэ 27 процентдэ хүрбэ. Недондо жэл дун хамта 128,1 миллион дүрбэл-жэн метр нийтэ талмайтай 2,2 мил-лион квартира баригдаа. Энэ тү-сэбтэ табан жэлдэ түрүүшынхөө орон дотор байрын гэрнүүдые бариха түсэб дүүргэгдэбэгүй. Ур-да жэлэйхнээ 4,3 миллион дүр-бэлжэн метрээр бага байрын гэр-нүүд ашаглалгада оруулагдаһан байгаа.

Больницын эмхи зургаануудай хүсэ шадал жэлэй туршада 64 мян-ган ороор, амбулаторно-поликли-никийн эмхи зургаануудай — ха-лаанай туршада 267 мянган хү-нийе үзэхэ арга боломжоор ехэ болоһон байна. Үбшэ шэнжэлжэ үзэхэ, элирүүлхэ түбүүд олон бо-лоо. СПИД үбшэнэй дэлгэрэлгыг хэргылхэ зорилготойгоор шүһа шэнжэлхын тула 800-һаа олон ла-боратори нээгдээ.

Орон дотор 2,5 миллион гэмтэ абадал бүридхэлдэ абтаа гэхэ гү, али недондо жэлэйхнээ 32 про-центээр олон болоно. Долоодо-хн гэмтэ абадал бүхү — илан-гала аюултай, гурбадахн гэмтэ абадал бүхэн — мүнөө болотороо элчилэгдээгүй. Гэмтэ абадал бо-дото дээрээ хэа хаанагүй олошор-һон байна. Азербайджанай, Ар-менин, Грузини, Казахай, Молда-вини, Узбегэй СССР-нүүдэй зарим нутагуудта олон хүнүүдэй гурим журам эбдэхэ ушарнууд, юмэ һандаргааха, эбдэхэ, шатааха бо-лон бусад нимэрхүү үзэгдэлнүүд тэмдэглэгдэхэн байха юм.

Байгаали хамгаалха хэмжээ ябуулгануудта хэгдэхэн гаргаша-нуудай нийтэ хэмжээн (ойн ажа-хын гаргашануудые оруулалсан) 12 миллиардһаа дээшэ түхэриг, тэрэ тоодо 3 миллиардһаа дээшэ түхэригтэй гүрэнэй капитална һомo-логонууд болоно. Байгаали хамгаалха зорилготой хэдэ хэ-дэн томо объектууд ашаглалга-да тушаагдаа. Гэхэтэй хамта бэ-лүүлэгдэхэн хэмжээ ябуулганууд экологическа оршон байдалье хэа хаанагүй хайжаруулжа шадаагүй.

Эрдэмэй-техническэ программа-нуудые бэлүүлхэ, нөөсэнуудые алмаха талаар хэмжээ ябуулганууд үнгэрһэн жэлдэ бэлүүлэгдэхэн байна. Гүрэнэй реестрнүүд дотор физикын, химикын, биологикын, ме-дициннын талаар эрдэмэй 15 нээл-тэ, 85 мянган ухаалан зохоолго бүридхэлдэ абтаа. Промышлен-ностыда шэнэ түхэлэй 4,4 мянган зүйлнүүд гаргагдааг болоо. Эр-дэм ба техникэ хүгжөөхэ талаар 1989 оной гүрэнэй захил 86 про-цент бэлүүлэгдээ. Нөөсэнуудые алмаха талаар эрид хувилалта бо-лоогүй.

Гүрэнэй захилтай болон хэрэг-лэгшэдтэй сэхэ холбооной хэлсэ-нүүдтэй зохилдуулан, продукци эльгээхэ хэлсээтэ уялганууд про-мышленностыда 98,6 процент

дүүргэгдэхэн байна. 10,6 милли-ард түхэригтэй продукция хэрэг-лэгшэдтэ дутуу үгтөө. Табадахн нэгэдэл ба предпринати бүхэн хэл-сээтэ уялгануудаа дүүргэжэ ша-даагүй.

Промышленна үйлэдбэрийн ур-галта 1989 ондо 1,7 процент бо-лоһон, сүүдхэ бүхэндэ продукция гаргалга 2,2 процентээр ехэ бо-лоһон байна. Үйлэдбэрийн ургал-тын нимэ ахир эршэ хадаа 1989 оной хоердохн хахадта промы-шенностини хангалтагүйгөөр хү-дэлхэнтэй гол түлэб холбоотой юм.

Экономикые социальна халба-рини аша туһа руу шэглүүлэлгыг харуулан үнгэрһэн жэлэй шуха-ла илгаа гэхэдэ, «А» бүлэгтэй про-дукцин ургалтатой жэшэхэдэ, промышленностини «Б» бүлэгтэй

продукцин ургалтын нилээд ехээр дээшэлхэн ушар болоно. Бүхы-дөө жэлэй туршада «Б» бүлэгтэй продукция ургалтын 4,8 про-цент болохо, «А» бүлэгтэй 0,7 процент болоһон байна бшуу.

Шэнэ предпринатиуд болон объектуудтэй хүсэ шадалыг хэр-эглэгдэхэ дутуу дунданууд үзэг-дэхэн заандаа.

Агропромышленна комплексын продукция нийтэ хэмжээн 475 миллиард түхэригтэй (жэшээлэгдэ-мэл сэнгүүдээр) болоһон байна. 1988 онойхтой сасуулхдаа, 1,9 процентээр ургаа. Түсэбөөр ха-раалагдаһан хүдөө ажахын про-дукцин валова ургалта туйлаг-даагүй. 1989 ондо ургалтын эршэ түсэбтэй өһоор 6,6 процент бай-ха һаа, бодото дээрээ тэрэнэй хэмжээн жэлэй туршада оройдоол 1 процентээр ехэ болоһон байна. Түсэбтэ табан жэлэй үнгэрһэн дүр-бэн жэлэй туршада бүхыдөө хү-дөө ажахын валова продукциян жэлэй дунда зэргын хэмжээн, ур-дахн табан жэлэйхитэй жэшэхэ-дэ, 9,8 процентээр ехэ болоһон байна. Жирин-абын ажал тус-бөөр энэ хугасаа соо 12,9 про-центээр ехэ болохоор хараалаг-даһан байгаа юм. Нийтын хүдөө ажахыда ажалай бүтээсэ жэлэй туршада 5 процентээр ургаа, тин-хэдээ ажал хэдэг хүнүүдэй тоо 0,7 миллион хүнөөр бага боло-һон байна бшуу. Колхозууд бо-лон совхозуудта 1989 ондо 45 миллиардһаа дээшэ түхэригтэй ол-зо абтаа, хүдөө ажахын үйлэдбэ-рийн ашаг олзотой байлгань 31 процент болоһон байна. Гэрзэ-тай ажахынуудай тоо үсөөрөө.

1989 ондо орон доторнай ороо-һо, хартавха, наран сасэг үйлэд-бэрилгэ ехэ болоо, саахарна савк-лын үндэр ургаса суглуулагдаа юм. Гэхэтэй хамта 1988 онойх-ноо бага овош, виноград болон хлопок абтаа. Гүрэнэй нөөсэдэ 59 миллион тонно орооһон ороо гэхэ гү, али энэмай гүрэнэй захи-лаар хараалагдаһанһаа 27,3 мил-лион тонноор бага болоно.

Нийтэ союзна жасада мяха ба мяханай продуктуудые тушааха түсэб 1989 ондо 95 процент, һү бо-лон һүнэй продуктуудые — 99 процент дүүргэгдэхэн байна.

Агропромышленна комплексые хүгжөөлгэдэ, хүдөө ажахыг үй-лэдбэрийн хэрэгсэлнүүдээр хан-гадаг халбаринуудые оруулалсан, мүнхэ һомолдог бүхы газарнуудай 67 миллиард шахуу түхэригтэй ка-питальна һомололгонууд хэрэглэг-дэхэн байна. Үгышье һаа, энэ-май арадай ажахын нийтэ хэм-жээнэй 31 процент болоно.

1989 ондо бүхыдөө арадай ажа-хыда элдэб газарһаа 219,4 мил-лиард түхэригтэй капитална һомo-логонууд ашаглагдаа, 189,1

миллиард түхэригтэй гол фонд-нууд ашаглалгада оруулагдаа. Ка-питальна барилгада зориулан предпринатиуд болон организа-циннуудай өөһдэнь мүнхэ зөө-рини хубинь гүрэнэй капитална һомололгонуудай нийтэ хэмжээн дотор 49 процент байһан юм. Мүнөө хүдэлжэ байһан үйлэдбэ-рийн аппаратыг техническэ тала-һаан шэнээр эзбсэгжүүлхэ ба һэлбэн шэнэлхэ хэрэгтэ 50,8 мил-лиард түхэригтэй гүрэнэй капита-льна һомололгонууд (үйлэдбэри хүгжөөлгын бүхы гаргашануудай хахадын шахуу) хэрэглэгдэхэн байна. Энэмай урдахн жэлэйхн-һээ 3 процентээр ехэ болоно.

Барилга-хабсаралгын эмхинүү-дэй дүүргэхэн подрядна хүдэл-мэрийн хэмжээн 108,7 миллиард түхэриг болоо гэхэ гү, али түсэб

99,2 процент дүүргэгдээ, харин тушаагдаха объектууд дээрэ — 46,9 миллиард түхэригтэй болоо гэхэ гү, али түсэб 98 процент дүүргэгдээ.

Барилгын хэмжээ хиаарлаха хэмжээнүүд бэлүүлэгдэжэ ша-даагүй, урдынхидеал адли ба-рилгын болзор нормативна хэм-жээнһээ 2-һоо дээшэ дахин удаан болоно.

Гүрэнэй предпринатиуд болон организацинууд 191,6 миллиард түхэригтэй капитална һомололго-нуудые ашаглаа гэхэ гү, али ли-мидэй 99,1 процент хэрэглэхэн байна. Урдахн жэлэйхитэй сасуул-бал, гүрэнэй капитална һомолол-гонуудай хэмжээн 1,6 процентээр ургаһан байна. Бүхыдөө арадай ажахыда хэрэглэгдэхэн гүрэнэй капитална һомололгонуудай хэм-жээн гол фонднууды ашаглал-гада оруулалтаһаа 27,6 миллиард түхэригөөр ехэ болоһон байна. Тингэжэ дүүргэгдээгүй барилгын хэмжээн ехэ болгогдоо.

Түмэр замтай транспортоор ашаа зөөх гүрэнэй захил 16,8 милли-он тонноор (0,7 процентээр) дү-хүү дүүргэгдээ.

Пассажирнуудые транспортын зөөлгэ, урдахн жэлэйхитэй жэшэ-хэдэ, нэгэ процентээр ехэ боло-һон, бүхыдөө 1128 миллиард пас-сажир-километртэ хүрэхэн байна. Түмэр замтай транспорт түсэбөө 98,6 процент, агаарай — 104,5 про-цент дүүртээ. Нийтын хэрэглэм-жын транспортоор 1989 ондо 55,2 миллиард пассажир зөөгдэхэн байна. Пассажирнуудые зөөлгын шанар хайжарууагүй.

Үнгэрһэн жэлдэ гадаадын хү-далдаа наймаанай эрьесэ 4,7 про-центээр ургаа. Ороонай гадаада-да 68,2 миллиард түхэригтэй про-дукци худалдаа. Энэмай 1988 онойхноо 1,1 миллиард түхэри-гөөр гэхэ гү, али 1,7 процентээр ехэ болоно. Гадаадаһаа 70,2 мил-лиард түхэригтэй эд бараан абтаа, энэмай 1981 онойхноо 7,9 про-центээр ехэ болоно.

1989 ондо худалдаа наймаанай баланс 2 миллиард түхэригтэй үрч-гэйгөөр гараһан байна.

Гадаада худалдажа жэлэй тү-сэб 98 процент, сүлөөтэ өһоор ондоо валюта болгогдохо мүнхөөр — 91 процент дүүргэгдэхэн бай-на. Гадаадаһаа худалдажа абаха жэлэй түсэб 99 процент дүүргэг-дээ. Урдахн жэлнүүдтэй жэшэхэ-дэ, 1989 ондо машина болон тү-хэрэлгэнүүдые гадаадын гүрэн-нүүдһээ худалдажа абалга ехэ болоогүй, эдээ хоолой зүйлнүү-дые ба тэдэнийе үйлэдбэрилхын тула түүхэй эд худалдажа абалга ургаһан байха юм.

СССР-эй газар дээрэ хамтын 1274 предпринати бүридхэлдэ аб-таа. Тэдэнийе байгуулгада 60 оро-нуудай фирмнүүд ба эмхинүүд хабаадаһан байна.

(ТАСС).

АЖАЛАЙ АША ҮРЭ ТҮГЭС ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ

ОРОН доторнай нацинууд хоорондын харилсаан улам шахардуу боложо, эндэ тэндэ үгээс ойлголсохгүй ябадал, хөмөрөөн нүжэрхээс ханама. Үдэр бүхэндэ ямар бэ нэгэ үйлэ хэрэг, ушар болоод лэ байха юм. Газар хүдэлж, үөр болоо, экологическа аюул болоо, забастовка үнгэрэгдөө гэхэ мэтэ юмэн дуудлага байдэг болохтой. Иймэрхүү «хубилтанууд» хүнэй ухаан бодолдо, ханаан сэдхэлдэ ямар мур сараа үлөөнбэ! Хубилтан шэнэдхэлгын үнгэрхэн жэлүүдтэ невроз болон тэрэйнхэ дүлдидадг бусад үбшэнүүд хэр дээшлээб гэхэн асуудалтайгаар республиканска психоневрологическа диспансерэй ахамд психиатр Михаил Максимович Торгановта хандабабди.

— Невроз үбшэн тухай хэлэхэ болоо хаа, нүүлэй үедэ тэрэ хараа байса дээшлээ. Эндэ манай ажабайдалда боложо байгаа хубилтанууд өхээр нүлөөлөө ааб даа. Ажахын тоосоогоор, шэнэ аргануудаар хүдэлэлгэ, гэр байра абахаа хүлээлгэ, ажал хүдэлмээрэ нэлгэлгэ гэхэ мэтэ асуудалууд амершье хүндэ дайралдаг гээшэ. Хубилган шэнэдхэлгэ гээшмнэй хүнэй психологическа байдалыг шалгалга болоно гэжэ ханагдана. Ажабайдалайнхэй хэмжээн дээшлэнэ бэшэ, харин улам уруугаа ороно гэмэ хэлэхэ байнаб. Энэниие медицинскэ практикшье эли тодоор гэршэлэн хариулна.

Совет засагай жэлнүүдтэ болонон бүхы хубилтануудта түргэн дадашадаг совет хүнүүд энэшье удаа бүхы юумэ тэсэн дабажа гарахаар бэлэн байгаа өһотой. Хүдөө ажахын продукциян хомор болохоодо, хамнабарин ажэнууд, садоводческэ учестогууд олошороо. Шахардуу, хүшэр хүндэ байдалай хүрээжэ өрээхэдэ, хүн гээшэ амершье аргаар хаань бээс аршалан хамгаалха гэжэ оролдошодог байха юм. Ингэжэ бидэ мүнөө бээс сүм хүрлэжэ, амершье доройтоһон байдалыг үгтэхээр бэлэн байхыг оролдонобди. Дайнай үеые хараад үзэе. Тихэдэ хэдэн миллион совет хүнүүд наһа бараа хэн. Хатуу шэрүүн жэлнүүдтэ совет арад нэгэ хүн шэнгээр нэгдэдэг, дайсаниие бутэ сохин дараа. Бээ бээс дүнгэн, нэгэ хүн шэнгээр нэгдэн, бээ бээдэ туһалалсан абаһанайнгаа ашаар совет арад хатуу шэрүүн дайнда илажа гарла.

— Юундэ экранууд дээрэ хүмүүшүүлхы уахатай, найхан мэдэрэл, шэнжэ шанар түрүүлдэг фильмүүд харуулагдахаа болишообди? Иимэ абадал хүн бүхэнэй ханаа зобооно, «Псы», «Шакалы», «Супермен», «Убийца» гэхэ мэтэ хүсэ хэрэглэлгэ тухай хөөрлэн фильмүүд үргэжөөр харуулагдана. Иимэ аймшгатай фильмүүдэй харуулагдахаа, газет-нүүдтэ гэмтэ абадалнууд тухай материалнуудай бэшгэдэхэд, ургажэ байхан залуу үетэнэй ухаан бодол амаараар бүрилдэхэ болонобди? Хүсэ хэрэглэлгэе харуулһан фильмүүд амершье хүмүүшүүлгын үүргэ дүүргэнэгүй бшуу.

— Иимэ фильмүүдые хараад, нургал абана, бүхы юумэ ойлгожо хурана гэжэ заримашуул хэлэжэ магадгүй. Тээд иимэ фильмүүдые ойлгохын тула үндэр болбосорол, гүнзгий ухаан бодол шухала хэрэгтэй. Амаршье культурагүй, хүмүүжэл бол-

босоролгүй хүн иимэ фильмүүдые харахадаа, хүсэ хэрэглэн, ямар бэ нэгэ гэмтэ абадал гаргахаяа ханадаг. Хажуу тээшэ өөһэдыгөө хаража, бүхы абадалнуудта сэжэлтэ үгэжэ хуранабди гэжэ хэлэе хаамнай, алдуу болоншьегүй байжа болохо. Гэбшье энэ гол шухала бэшэ гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй. Олонхи ушаршаднай бүхы мэдээсэлнүүдые ойлгожо абаха эрхим хайн бэлэдхэлгүй гэжэ ханаха байнаб. Гэхэ зуура, газет-нүүдтэй хууданнуудта, телевидениин, радионой дамжуулгануудта бодолгүй мэдээсэлнүүд хайн хойноо үгтэжэл, хэгдэжэл байхаар зандаа. Эндэнь хүнүүд бээс бариха шадахаа болино, уур сухалвар оршолон, бодолгүй шиндэхбэрнүүдые абана. Тихэдэ мэдээсэлэй оргонууд гал ноосоодог зуруул болоһон шэнгээр үзэгдэнэ гү.

Энэниие гайхаһанай үдүү гэжэ

Зан абари юундэ хубилнаб?

хэлбэл, мүн лэ алдуу болохогүй. Ушар юуб гэхэдэ, удаан сагай туршада манай общество буруу мэдээнуудыг абадаг байгаа бшуу. Манай нийтэ-психологическа албангууд бусад оргонуудта орходоо хайнаар хүгжөөгдэнгүй.

Формальна бэшэ хүдэлөөн хүн бүхэндэ бүхы юумэ хайнаар ойлгуулха, ямар замаар дабшахыг зааха гэжэ оролдоно. Харин элдэб албангууд болон эмхи зургаанууд, организацинууд энэ хэрэгтэ хабаадангүйгөөр бээс абахыг оролдоно.

— Зүришлэдөөтэ асуудалнуудыг хайшан гэжэ дабахобди? Нүгөө талыг гомдохонгүйгөөр шиндэхбэрн абахаар гү?

— Амаршье байдалда бээс бариха, тэсбэрлэй, гүнзгий бодолтой хариу үгэхэ шухала. Ямар бэ нэгэ арасалдаата асуудалай гараа хаа, сухалаа хүрэнгүйгөөр, нүгөө талыг гомдохонгүйгөөр бодолтой хариу үгэхэ хэрэгтэй. «Иимэ юумэ шагнажа байхада таагүй байна» гэжэ даруу номгоноор хэлээ наатнай, нүгөө тала үнэхөөрөөшье аягүй байдалда оробо гүб гэжэ бодолго болохо бшуу. Бээс бариха шададаггүй, бусалжа байһан уһандал тэрэ дары оршолшодог абари зантай хүнүүд үсөөн бэшэ. Хүмүүжэл болбосоролтой, нургуули нудартай хүнүүд бээс бариха, номгон даруу хариу үгэхэ гэжэ оролдодог байха. Гэбшье амершье хүмүү-

НАНАМЖА

ИИМЭ УШАРТАЙ БАЙБА ГҮ?

«КОМСОМОЛКО» ингэжэ сэдхэл тэгшэлнэ: «...рознично сангүүдые дээшлүүлхэ тухай асуудал мүнөө дээрэ оройдоол правительства оруулан дуралдал болоно, харин СССР-эй Верховно Совет шиндэхбэрн баталан абаха юм». Ингэжэ нүүлэй үдэрнүүдтэ маркерон, саахар, хүрлээ, ургамалай тоһон гэхэ мэтэ эдээ хоолой хойноһоо ута гэгшын ээлжэндэ зогсоһон СССР-эй эрхэтэдэй ханаа сэдхэлхыг эһан тэгшэлхэ гэжэ оролдоно ха.

Үнэ сангүүдые дээшлүүлгын байгша он шангаар хашхаралдажа ябажа гүйдэлхэн «Эдээ хоолой программын» болзорой дүүрэнхэнтэй тулалдана гэжэ нэгэшье газеттэ тэмдэглэнэгүйл. Иимэрхүү «туһагүй» ойн баарта хэһыг анхаралез хондуулаха байшоо бшуу. Коммунизмын үе ажаһууһаар, гэр байрын, эрдэм нуралсалай, талаар сонсохогодон нэгэшье программа эсэстэе хүрэтэрөө дүүргэдэнгүй ха юм. Рыжиковой элидхэлэй өһоор, «байлдаанай үедэ тогтоогдоһон ке-

питализм» мөн тээшэ добтолно эхлээ.

Сэхынь хэлгээр, «түгэс илаһан социализм» үедэ манай общество үгтэйшүүл болон баяшуул гэжэ хоёр анги боложо татаран халаал. Тихэдэ Н. И. Рыжиковой элидхэл соогоо зураглан харуулһанай өһоор, дэлгүүрэй экономико манда аюул асарха бэшэ юм ха. Энэниие хэрхэ номороор ойлгожо абаха хэрэгтэй. Обществын байдалхаа дулдыдан, өөрөө сэн гуримшуулдаг байхаараа дэлгүүрэй экономико хайн байдаг. Тээд юундэ түрүүшээр сэнгүүдые дээшлүүлээд, нүүлдэн дэлгүүрэй онол оргонуудыг нэбтэрүүлэлтэй болонобди? Тэрэл теорини өһоор энэмнэй таарахагүй байна.

Зүгөөр манай ороной онсо түхэл шэнжэнь юуб гэхэдэ, теори сонсохогол болон практика үнгэргэлгэ тэд ондоогоор бэелүүлэгдэдэг ха юм. Тэрэл түүхэтэ элидхэл соо харуулагдаһандал адляар миллион доллар хүдөө ажыда амершье хабаагүй, ээлжэтэ саг зуурын хэмжээ абуулга теоридо амер-

миллион управлениинд энэ дотцаар хоолойгоо тэгжэнэ бшуу. Ээлжэтэ арюун гэрэлтэ өрээдүйн аша туһада бэшэ, харин тэднэй зүйлэ хилээмзэе түрхэтэйгөөр эдхын тула маанадыг бүһээс бүри шангаар татагты гэжэ энэшье удаа уралан ха юм.

Хубилган шэнэдхэлгын табан жэлэй туршада нилээд олон хубилтанууд болоо. Харин арад зоной хүзүүн дээрэ хуушад манай гэрэлтэ өрээдүй тушаа бэшэ, харин өөр тухайга ахархаар зандаа. Мүнөөнэй байдалаар тээд жэл соо 85 миллиард түхэриг өөһэдтөө гаргалһаа. Үнэ сэн дээшлүүлһанһээ ороһон олзыг тооложо гаргалбал, байлшье эхэ мүнган болохогүй гэжэ өөһэдөө этгэхэ байхат. Энэмнэй нимэ ушартай байха ха юм! Ээлжээнүүдтэ зогсодог хүнүүд энэниие хайнаар ойлгоно. Зүгөөр проектын авторууд манай дөдөшөөн «этгэлдэ» найдана ха.

«Комсомолко» ханааһанай тэгшэлнэ... Тэрэнэй толһон ханааһанууд сооһине бидэ

ингэжэ ойлгохо байнабди... бидэ зүбшөөлөө үгэхгүй эрхэтэй ха юмбиди. Бидэ арад зонбди. Маанадыг ходооро шобторо татан үгсүүлхэ энэ проектын түлөө дуугаа бү үгэжэ гэжэ депутатуудтаа даалгадаһанай болохол. Харин үнэ сэнгүүдые дээшлүүлхын орондо орон соогоо эмхи гуримтай болгоод, арад зонике эдэ 85 миллиардаа сүлөөлхэ хэрэгтэй. Тээд дэлгүүрэй экономико өөрөө үнэ сэнгүүдые гуримшуулна бээс.

Магазин соо зогсожо байһан нэгэ хүтшэнэй зүрхэ сэдхэлхэнь гүн сооһоо татажа гарган баримтыг түгээхэдөө харуулха хүсэлтэйб: буруу бусаһан мүнгыг дахад тоолохо үзэхынь наймаалашыг гүйхэ зуураа, хүтшэн ингэжэ хэлэб: «Басагаһамни, намда бу сухалда. Бидэ хайшаншье гэжэ хаань ажаһууа өһотойбди гэжэ ши өөрөөшье бодоод үзүшди! Бидэ хулгайлха шададаггүй хүнүүд хайшан гэжэ ажаһууа баатай болохобди!»

М. ФЕДОРОВА.

Д. АЛТАЕВАЙ фото.

гэһэн шалтаган урдаа бариха, зарим бүлэ хандархаа ханадаг. «Таараһан» хүнтээс ажаһууа хэрэгтэй гэхэн нургал би. Үнэхөөрөөшье тинмэ гээшэ ааб даа. Өөрынгөө шэлхэн, дурлаһан, найшаһан хүндэ хадамда гарадаг байхабди. Тээд юундэ нэгэ хэды сагай үнгэрхэдэ, абари зангаараа таарабагүйбди гэжэ хэлээд, халахаа ханадагбиди? Бээ бээс ойлгохо гэжэ оролдодоггүй байһан ушарһаа иимэ юумэн гарана бэшэ гү? Жүгөөрхээ абадал амершье булээд дайралдахаа ханадаг. Атаа жүтөөн амаршьегүй хайнаар ажаһууа байһан үбгэ хамган хоорой хоорондо эбгүй болгожорхидог. Үбгэндөө гү, али хамгандаа ходо хайшаагдадаг, хүндэлүүлэгдэдэг байхын тула бээс хайнаар абажа абаха, сээрээр хубсалха, даруу номгон абари зантай байха шухала. Хэрбээ нүхэрэйнгөө ондоо хүндэ дурлашоо гээшэ хаань, өөрөөл ээлмэтэйб гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй. Ямар бэ нэгэ дутагдалтай байгаа хадатнай тэрэ ондоо хүнни хайшаһан болоно бшуу.

Бээ бээдэ дуртай, жаргалтай бүлээд атаа жүтөөн гэжэ хээдэ дэшье байдаггүй.

— 1990 оной статистика намда дайралдабагүй. Гэбшье 1987 ондо орон доторнай 54175 дахин бээс хорлохо абадал ушарһан байна. Эндэ ямар гол шалтаган биби?

— Тохолдоһон байдалхаа га-

ража шадахаа болиходоо, бээс хороохо гэһэн шиндэхбэрн абадаг хүнүүд дайралдадаг. Гэр бүлын хандархаа, ингэйһаа урбахада, мүн ондоошье хүшэр байдалай хүрээжэ өрээхэдэ, энэ дэлхэй дээрэ амиды абаһанайм үлүү гэжэ ханадаг хүнүүд үсөөн бэшэ. Юрэдөөл нилээд олон шалтаган хүнни иимэ абадалда түлхидэг байха юм. Табан үхибүүдэй эхэ үбгэйнгөө наһа барахада ингэжэ гашуудана: «Шамгүйгөөр хайшан гэжэ ажаһууа болонобиди! Ханда маанадыг орхибшди! Энэ эхэнэр үбгэнь алдажа, аяхабтар эхэ үйдхар гашуудалда дарагдаад байхадаа, амершье бодолгүй абадал гаргажа магадгүй. Тинмэнь тэрэндэ түрүүшын үедэ аяхабтар анхаралтайгаар хандаха шухала.

Ямар бэ нэгэ шахардуу байдалда ороходоо гү, али үйдхар гашуудалда эзэлэгдэхэдэ, ганса бээдэ бүхы юумэ абаад ажангүйгөөр үетэн нүхэдтээ зүбшэн хэлэхэ, үгы гэбэл психологто, психиатрта хандаха хэрэгтэй. Би 1-дэхи болон 4-дэхи поликлиникинхэнүүдтэ тухай кабинетуудыг байгуулабди. Эдэ кабинетуудтэ хандаа наатнай, нэрнүүдтэй хандашье дуулгахагүй, таанадыг нюусаар эмшэлхэ. Үбшэнтэ тухай мэдээнууд иимэ кабинетуудтэ нюуса байха. Ингээд лэ таанада найдалай телефон туһаламжа хүргэдэг болоһон гээшэ.

Е. СЛУГИНОВА.

«БАЙГАЛ» УРИНА

Советскэ райгүйсэдкомой түбэй дэргэдэхэ Бурядайд түрүү шатаршадэйд творческо коллектив эмхидхэнэ:

предприятинуудта, эмхэн зургаануудта, клубууд болон секцинуудта;

элдэб янзын туһаламжа хүргэлгын хэмжээ ябуулгануудта;

«Байгал» коллективэй шатарай хургуулида бэлитэй үхибүүдые абалгыг;

улэсхоорондын, Бүгэ-союзна, республиканскэ мурьсөөнуудта;

хилын саана үнгэргэгдэһэн мурьсөөнуудта буряад шатаршадэйд хабсадалгыг;

орондой түрүү бэрхэ шатаршадэйд хабсадалгатайгаар нэгэ доро изадалгын санснуудта;

орон дотор болон хилын саана промышленностин предприятинуудай, АПК-гай, кооперативуудай продукциин сонсхол;

хилын саанахи партнёрнуудтай харилсаа тогтоолго.

Иймэ адресаар зачил хэхэдэтай болохо: 670000, Улаан-Удэ, Советская, 23, каб. 30, Советскэ райгүйсэдкомой координационно түб, «Байгал» гэжэ творческо коллектив. Тел. 2-30-05.

ТЕАТР

ТЕАТР ОПЕРЫ И БАЛЕТА
Гастролы Красноярского театра музыкальной комедии. ДЕНЬ РОЖДЕНИЯ КОТА ЛЕОПОЛЬДА — 12, ЦЫГАНСКИЙ БАРОН — 13.

КИНО

«ДРУЖБА»
НЕСУРАЗНЫЕ КАНИКУЛЫ — 10, ЧЕРНАЯ РОЗА — ЭМБЛЕМА ПЕЧАЛИ, КРАСНАЯ РОЗА — ЭМБЛЕМА ЛЮБВИ — (2 серии) — 12, 15, 18-10, 20-50.
«ПРОГРЕСС»
Красный зал — ИМЯ РОЗЫ (2 серии) — 10, 12-40, 15-20, 18-10, 20-40, Зеленый зал — ЗАНОС — 9-40, 11-30, 13-20 (удл.), 15-40, 17-30, 19-20, 21-10.
«РОДИНА»
МУЛЬТФИЛЬМЫ — 10, 16-40, В ГОРОДЕ СОЧИ ТЕМНЫЕ НОЧИ (2 серии) — 11-20, 14, 18-10, 20-50.
«ОКТЯБРЬ»
ДА ЗДРАВСТВУЕТ СЕРВАЦИ — 10, «АВАРИЯ» — ДОЧЬ МЕНТА — 10, 12, 14, 16, 18, 20, 21-50.
«ВОСТОК»
НОВЫЕ ПОХОЖДЕНИЯ КОТА В САПОГАХ — 15-30, БЕЛЫЙ ВЕЛОСИПЕД — 17, 19, 21 (удл.).
«БАЙКАЛ»
КАВКАЗСКАЯ ПЛЕННИЦА, ИЛИ НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШУРИКА — 16-30, РОДНОЙ РЕБЕНОК (2 серии) — 18-30, 21-00.
«АРШАН»
ЭГРЕТА ИЗ СЛОНОВОЙ КОСТИ — 17, ГОВОРИ СМЕЛО — 19, 21.

Хяаг үбһэн

Экологическа аюулинуудай, экономическа хүшэр байдалай хүржэ өрөһэн зуун жэлдэ хайшан гэжэ элүүр энхэ, хайн бээтэй ябаха болонобидни. Химическэ препарадуудые багаар хэрэглэжэ, бэээ хайнаар абажа ябаха гэһэн эрилтэнүүдые урдаа табижа өһотойбди. Мүнөө Америкэдэ, Япондо гуримтай хайнаар ажаһуужэ, элүүр бээтэй ябаха гэһэн жама өһо дэлгэржэ захилаа.

Зуун наһа хүрэтэр жаргалтай хайхан ажаһуужа, залуу зандаа ябаха гэжэ бодобол, физкультураар, аэробико болон гимнастиканаар һонирхохо, тусхай гуримтаар хоол бариха, химическэ препарадуудые бэшэ, харин эм домто ургамалнуудые хэрэглэжэ гэжэ оролдохо. Эдэ бүгэдэниие наринаар сахибал, үбшэн-гүүдэ нэрбэгдэхгүй, шанга бээтэй ябахат.

Тамхи татахада, архи уухада, хэмһээ өхээр эдээлхэдэ, аюултай хойшололтой гэжэ мэдэгдэбди. Үшөө тинхэдэ бэээ бариха шадангуйгаар уур сүхэл хүрэхэдэ, бээдэ хэды өхэ хоро хүргэдэгбидни!

ЭЛҮҮР ЭНХЫН БУЛАН

туршада бусалгаха. Тэрэнээ 10 минута соо байлгажа, түрүүшынхи уһантаа холихо хэрэгтэй. Энээнээ сүүдхын туршада эдээнэй урда тээ уухада болохо.

Хяаг үбһэ бусалгаад уухада, бээдэ хайн нүлөө үзүүлжэ, бээ махабад соогүүр элдэб бодосуудай нэлгэсэлгыг хайжаруулдаг. Тэрэниие сууха соо шулуунай бии болохоодо, үе мүсын үбдэхэдэ уухада хайн байдаг. Хадхын гарахада хяаг үбһэ бусалгаад, үдэр соо гурба дахин нэгэ аяга уухада болохо. Сэг үргэлжэ хоргоонодоо хатадаг байгаа наа, климэ табижа, арһанай үбшэндэ ваннада орохоодо хамаагүй байдаг. Сахарна диабет

үбшэндэ хяаг үбһэ бусалгаад уухада болохо. Хяаг үбһэндэ халаахайн набшаһа, нямнагай үндэһэ, хара нэрһэнэй набшаһа аб адлиханаар холижо бусалгахада, эмшэлхэ хүсэниинь бүри өхэ болодог. Энэ холиһон ургамалнуудһаа нэгэ столовын халбага үдхээд, нэгэ аяга уһан соо хэжэ, уһанай ванна соо 5 минута бусалгаад, һүүлээрнэ 30 минута соо байлгаад, сүүдхын туршада хоол барихаа урда тээ ууха хэрэгтэй.

Нюдэни хэрэсын мүү байхада, хяаг үбһэ бусалгаад уухада туһатай байдаг. Хэрбээ бүрхэ, шүүдэргүй үдэртэ хяаг үбһэ суглуулаад бусалгабал (1 столово халбага үбһэ нэгэ аяга уһанда хээд, уһанай ван-

на соо 1—2 минута соо бусалгаад, һүүлээрнэ 10 минутын туршада байлгаха), тэрэ түбэниин ханладай хүндэ туһалха, заримдаа нимэ ханладай хүнэй бээдэ зохолтой эшэргэнэ гаража зоо-боодог байха юм. Тинмэһээ энэ үбһэ бусалгажа уухааа урда тээ үбшэнтэн эмшэлдэг врач-тала хөөрэлдэжэ, зүбшэл заабари абаха эзгэтэй.

Гипертиреоз, щитовидна булшархай үбшэнтэй хүн эгээлэй юрын ногооо суглуулжа уухадань болохо. Иймэ ногоонуудые суглуулжа бэлдэхэ: исландска хүбхэн, солодкин үндэһэн, хяаг үбһэ аб адлиханаар нэгэ столово халбага абажа, бусалга байһан уһа хээд, уһанай ванна соо 30 минута байлгаад, шүүхэ. Тингээд үглөөгүүр болон үдэшлэн хоол барихаа урда тээ ууха.

Хэрбээ исландска хүбхэн, солодкин үндэһэн оложо шадахагүй байгаа наа, бу голхороты. Нямнагай сээсэг, набшаһа, үндэһэ, пустырингай ногоон аб адлиханаар абажа хоолоод, дээрэ хэлэгдэһэндэл адлаар бэлдэхэ.

Эдэ эгээлэй юрын зүбшэл заабаринуудые дүүргээд туршагыг. Ашаг үрэтэй байхын тула ядахын сагта хоёр долоон хоног соо уугаарайгы. Хэрбээ нара соо уугаа хаатнай, бүришье хайн байха. Эм домто ургамалнуудые хэрэглэжэ, бэээ эмшэлжэ, элүүр энхэ болохотнай хүсэ-нэбди.

Ольга КУЗНЕЦОВА,
врач-фитотерапевт.

Шэнэ факультет нээгдэбэ

Һаяхан Бурядайд Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай институтта баяр өһололой оршон байдалда шэнэ факультет нээгдэбэ. Тэрэ хадаа манай алдарт дээдэ хургуулиин юһадэхи—буряад хэлэ, бэшэгэй факультет болоно.

Бурядайд АССР-эй Министруудай Советэй тогтоолой, мүн Бурядайд багшанарай институтта эрдэмтэдэй советэй шиндэхбэрини үндэһөөр байгуулагдаһан дээрэ дурсагдаша шэнэ факультет удаадахи гурбан отделенинүүдтэй байха: буряад, ород-буряад болон зүүн зүгэй хэлэнүүд.

Шэнэ факультеттэй деканаар профессор Э. Р. Раднаев, һуралсалай талаар деканай орлогшоор доцент С. М. Бабушкин, нэмэлтэ мэргэжэлүүдээр деканай орлогшоор доцент Н. Б. Дугаров, буряад хэлэ, бэшэгэй кафедрые даагшаар доцент В. Б. Махатов болоод ород, буряад хэлэ, бэшэгэй кафедрые даагшаар профессор В. И. Золотов гэгшэд томилогдобо.

1990—1991 онуудай һуралсалай жэлэй очно һуралсалай отделенида буряад хэлэн, литература болон ород хэлэн, литература гэһэн мэргэжэлээр урда жэлүүдтэ абтадаг байһан ганса группын орондо 50 оюутанһаа бүридэһэн хоёр группа байгуулагдаха юм. Харин ород, буряад хэлэнэй отделенида 25 студентүүд абтаха.

1991—1992 онуудай һуралсалай жэлһээ захила, зүүн зүгэй хэлэнүүдтэй отделенида жэл бүри 25 студентүүд 1996 он болотор абтажа, хоёр хэлэнэй мэргэжэлдэ һураха юм. Тини эндэ буряад хэлэ, литература шудалхын хажуугаар хойто жэлһээ—япон болоод, дам саашадаа жэл жэлээр ортон, түгэд, монгол хэлэнүүдые шудалжа эхилхэ.

С. БАЛДАНОВ,
ород, буряад хэлэ,
литературын
кафедрын доцент.

Урид гаргаһан соносхол

Июньни 20—22-то Улаан-Удын «Спартак» стадион дээрэ, «Труд» гэжэ спортын байшан соо минималдуудай республиканскэ III спартакиада үнгэргэгдэхэнэ.

Мурьсөөнууд үглөөнэй 10 сагта эхилхэ.

Июньни 22-то 12 сагта «Спартак» стадион дээрэ потерей наадан үнгэргэгдэхэ. Шүүбэриде ВАЗ—2108, ЗАЗ—968М түүхэй автомобильнууд, мотоцикленууд үнгэтэ телевизориуд, угаабарин машинанууд, колдильнигүүд магнитофонууд болон бусад үнэтэ эд хэрэгсэлүүд табигдаха.

Нийтын хэблэл тараагдаһаа, «Союзпечатины» кинонуудһаа биедүүдэ худалдажа абахадатнай болохо.

Лотерей наадалгаһаа, биедүүдэ худалдажа ороһон мүнэн республика дотор минималдуудай спорт хүгжөөлгэдэ дамжуулагдаха. Биедүүдэ худалдажа абахадаа, минималдуудта энэрхы сэдхэлтэйгээр ханданабди, тэдэнэртэ туһалһабди гэжэ мэдэхэ хэрэгтэй.

Цирк — өһотойл хайндэр

Улаан-Удэ хотын болон республикын хүн зоной олон тоото гуйлтаар Москвагай «Спутник» гэжэ цирк-шапито июлини 1 болотор гастроллоо һунааба.

Совет циркын нимэ мастернууд хабаадалсана: акробатууд, гимнастикууд, эксцентрикиуд, велофигуристнууд, жонглернууд болон бусад.

«Хатха-Раджа-Йога» гэжэ энэхэг-корейн хургуулиин хургаалые даган дуураагша Валерий Звягин.

Нотойнууд болон хармагануудые хургагша—Антоновтойной бүлэ.

Архадий Новогай хүтэлбэри доро «Акробатическа поэмэ» гэһэн аттракцион. Клоунуудай бүлэг бүхэлн үдэшэндөө мажнеж дээрэ байха.

Биледүүдэ худалдажа абахаа яарагы. «Спутник» гэжэ цирк таанадые хүлээнэ. Циркын кассада 9 сагһаа 20 саг болохор биледүүд худалдагдана.

Хамтын захилнууд абтана. Ород драмын театрай хажууда Терешковагай үйлсөөр цирк түбхнэнхэй, «Ород драмтеатра» гэжэ буудалда бууга.

Иймэ телефонуудаар зонходоходотнай болохо: 7-26-11, 7-25-66.

Үдэр бүхэндэ 19 сагта, субботодо—15, 19, воскресенидэ—12, 15, 19 сагта цирк харахаа өрөгты.

Д. АЛТАЕВАЙ фото:

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД:

670000, г. Улаан-Удэ, ул. Калан-переводов—2-40-57, корректор-даришвили, 23. Телефоны: зам.

редактора—2-34-06, секретари-ата—2-34-41; отделов: идео-

логический—2-43-23, социаль-

но-экономическы проблем—

2-43-23, писем и образования, ТЭ ГАРАДАГ—

Газета отпечатана в республиканской типографии Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательства, полиграфии и книжной торговли, г. Улаан-Удэ, ул. Ленина, 35. Н-00395.

Редактор
Александр ДРУЖИНИН.